

KATARZYNA STEFANOWICZ-ZAWISZEWSKA

ZAINTERESOWANIA DZIECI W MŁODSZYM WIEKU SZKOLNYM A SPRAWNOŚCI ZUCHOWE

Człowiek od momentu narodzin do dojrzałości rozwija się pod względem fizycznym i psychicznym. „... W rozwoju występują cechy typowe i charakterystyczne dla poszczególnych okresów życia dziecka.”¹ Jednym z okresów rozwojowych jest młodszy wiek szkolny obejmujący dzieci w wieku od 7 do 11-12 roku życia. Dziecko w swoim otoczeniu obcuje z różnymi przedmiotami lub zjawiskami. Jeżeli z jakiegoś przedmiotu lub zjawiska nabiera dla dziecka pewnego znaczenia, to można mówić o jego zainteresowaniu tym przedmiotem bądź zjawiskiem. Zainteresowania dzieci w młodszy wiek szkolny skierowane są ku określonym rzeczom, zjawiskom, ludziom lub problemom. Niektóre dzieci potrafią zhierarchizować swoje zainteresowania, a niektóre nie potrafią określić, co je najbardziej interesuje. Zdaniem L. Wołoszynowej „zainteresowania budzą się łatwiej, jeśli doświadczenia współgrają z określonymi zdolnościami.”² Na przykład dobre warunki fizyczne powodują zainteresowanie sportem, a aktywny udział dziecka w zawodach sportowych sprzyja rozwojowi zainteresowań tą dziedziną działalności, podobnie dobry słuch sprzyja rozwojowi zainteresowań muzyką itp. Uwarunkowane to jest jednak odpowiednimi możliwościami działalności dziecka.

Zainteresowania dzieci w młodszy wiek szkolny, dotyczą licznych dziedzin i przedmiotów, mają szeroki zakres.

Badania wykazały, iż zainteresowania sportem i zabawami ruchowymi należą do czołowych zainteresowań młodszego wieku szkolnego.

Drugą grupę stałych i trwale utrzymujących się zainteresowań stanowią zainteresowania poznawcze o charakterze rozrywki intelektualnej, realizowanej przez dzieci poprzez czytanie.

Tak więc aktywność ruchowa w połączeniu ze społeczną (bowiem zabawy ruchowe tego wieku są z reguły zespołowe) i aktywność poznawcza rozwijającego

się umysłu znajdują silny i trwały wyraz w dziecięcych zainteresowaniach.

Zainteresowania mogą rozwijać się dzięki aktywności, która jest podstawową właściwością istot żywych, sposobem ich istnienia. Poprzez aktywność ludzie regulują swoje stosunki ze światem otaczającym. Właściwości i charakter tej aktywności są uwarunkowane rodzajem środowiska oraz charakterem stosunków danego organizmu z jego środowiskiem. Aktywność jest nastawiona przede wszystkim na stwarzanie warunków zaspokajania potrzeb oraz odpowiednie ich kształtowanie według nieustannie wytwarzanych planów i antycypacji warunków przyszłych.³ Potrzeby pobudzają do aktywności, są źródłem motywów.

Utrzymywanie stosunków jednostki ze światem wymaga rozbudowanego systemu psychicznej regulacji. Nadrzędnym systemem regulacji postępowania człowieka jest osobowość. Stanowi ona układ względnie trwałych nastawień, oczekiwań i przekonań odnoszących się do świata i do samego siebie. Człowiek dąży więc do zachowania i rozwoju swej osobowości oraz do jej aktywizacji w realizowaniu planów, w utrzymywaniu kontaktów ze światem. Aktywność człowieka możemy rozpatrywać z różnych punktów widzenia. Dla określenia odmiennych aspektów i różnorodnych form aktywności posługujemy się osobnymi pojęciami: czynność, działanie, sprawność.

Czynność może być ujmowana jako jednostka aktywności, czyli zachowanie się o ukierunkowanym i zorganizowanym przebiegu. Oznacza to, że przejawy aktywności, które nazywamy czynnościami, zmierzają do określonego stanu końcowego, zwanego wynikiem i charakteryzują się wewnętrzną strukturą i organizacją.

Charakterystykę przebiegu czynności określa sprawność. Sprawność jest tym większa im w danej czynności wystąpi mniej błędów i im szybciej jest ona wykonywana. Rozwija się ją przez ćwiczenie. Działaniem zaś nazywamy czynności, które posługując się określeniem Stefana Szumana „polegają na oddziaływaniu na przedmioty zewnętrzne i na celowym przetwarzaniu ich.”⁴ Pojęcia działania używamy przeto na określenie aktywności ukierunkowanej na jakiś przedmiot zewnętrzny i wywołujący w nim zmiany.

Z uwagi na różnice celów wyodrębniają się trzy podstawowe rodzaje działalności człowieka: zabawa, nauka i praca. Każdy z nich jest charakterystyczny dla różnych okresów życia i rozwoju człowieka.

W harcerstwie „sprawność jest elementem harcerskiego systemu metodycznego. Są to zestawy konkretnych, indywidualnych wymagań wiedzy, umiejętności i działania z określonej dziedziny, adresowanych do zucha lub harcerza.”⁵ Dla najniższego poziomu wiekowego w harcerstwie – dla zuchów przeznaczone są sprawności zuchowe.

„Sprawność zuchowa jest to zespół wymagań dotyczących postaw, w tym zasobu wiedzy i umiejętności, jakie zuch powinien opanować bawiąc się w coś lub kogoś z całą drużyną lub sam.”⁶

Zuchy zdobywają sprawności zespołowe i indywidualne. Sprawności zespołowe zdobywają uczestnicząc w zbiórkach stanowiących cykl podporządkowany jednemu tematowi. Zdobywanie sprawności zespołowej służyć ma: poznawaniu prawdy o ludzkiej pracy, dostarczaniu wiedzy o życiu dorosłym, wpajaniu dobrych przyzwyczajzeń, nauce, wspólnej pracy dla dobra Ojczyzny i znajdowaniu radości w pożytecznym działaniu. Sprawności indywidualne zdobywa się w drodze samodzielnej aktywności zucha na zbiórce i poza nią. Służą one budzeniu i rozwijaniu zainteresowań. Zdobywanie sprawności indywidualnych ma towarzyszyć każdej zuchowej zabawie.

Obydwa rodzaje sprawności uzupełniają się wzajemnie. Umożliwiają one zuchowe zdobycie pożytecznych umiejętności, a zdobywanie ich pozwala realizować harcerską zasadę samowychowania oraz zasadę wszechstronnego oddziaływania na rozwój osobowości zucha.

Motywacją do podjęcia badań nad zależnościami między sprawnościami zuchowymi a zainteresowaniami dzieci w młodszym wieku szkolnym była świadomość potrzeby weryfikacji i modernizacji regulaminów sprawności zuchowych w harcerstwie.

Podstawowym problemem postawionym przeze mnie jest pytanie: W jakim stopniu sprawności zuchowe odpowiadają zainteresowaniom dzieci w młodszym wieku szkolnym oraz czy zdobywanie sprawności umożliwia kształtowanie zainteresowań tych dzieci?

Przedstawiony problem główny obejmuje szeroki zakres zagadnień wymagających analiz empirycznych. W związku z tym sformułowano pytania szczegółowe:

1. Która z grup zainteresowań jest bardziej znacząca w opinii zuchów: teoretyczna czy praktyczna?
2. Które sprawności najczęściej i najchętniej wybierają zuchy?
3. Które czynniki decydują o wyborze i realizacji sprawności przez zuchy?
4. Które sprawności preferują drużynomu zuchowi?
5. Jaki jest związek zainteresowań reprezentowanych przez drużynowego z wyborem sprawności realizowanych przez zuchy?
6. Jaki wpływ na realizację regulaminu sprawności zuchowych mają formy pracy z zuchami, metodyka zbiórki zuchowej oraz gwiazdki zuchowe?

Uzyskanie odpowiedzi na postawione pytania wymaga dokonania wyboru metody, technik i narzędzi badawczych, które powinny odpowiadać poszczególnym etapom postępowania badawczego.

Na etapie badań empirycznych zdecydowano się zastosować metodę sonda-

zu diagnostycznego. Metoda ta umożliwia gromadzenie materiału empirycznego o stopniu akceptacji wytyczonej struktury sprawności zuchowych oraz jej zgodności z zainteresowaniami zuchów – dzieci w młodszym wieku szkolnym.

Do tej metody wybrano następujące techniki: ankietę dla zuchów i drużynowych zuchowych, test twierdzeń dla zuchów i drużynowych, analizę dokumentów oraz obserwację uczestniczącą i obserwację o charakterze *ex post*.

W przeprowadzonych badaniach pilotażowych uzyskano weryfikację wstępnych założeń teoretycznych odnośnie sformułowanego problemu oraz potwierdzenie jego ważkości. Badania te wykazały, iż największym zainteresowaniem dzieci w młodszym wieku szkolnym cieszy się sport i zabawy ruchowe. Potwierdzają to odpowiedzi na postawione w ankiecie pytania. *Co najczęściej lubisz robić w czasie wolnym od nauki?*

Większość ankietowanych odpowiedziała, iż lubi grać w piłkę lub inne gry sportowe. Wśród sportów, które lubią najbardziej wyróżnia się pływanie, następnie gimnastyka, gry w piłkę, łyżwiarstwo i bieganie. Dzieci, gdyby miały dużo wolnego czasu chętnie chodziłyby na wycieczki i bawiły się na podwórku z koleżankami i kolegami. Z rozwojem zainteresowań zuchów wiążą się zainteresowania drużynowego. Większość drużynowych to ludzie młodzi do 35 roku życia. Ich zainteresowania skierowane są też w kierunku sportu, wycieczek i wędrówek pieszych. Najczęściej wybierano sprawności z obecnie obowiązującego regulaminu to: Łazik, Indianin, Pływak, Olimpijczyk, Mistrz gier i zabaw, Mistrz kometki, Łyżwiarz, Saneczkarz, Kolarz.

Do obowiązków domowych wykonywanych najchętniej należy opieka nad zwierzętami. Wiąże się to również z odpowiedzią na pytanie: *Czy marzysz o jakiejś rzeczy, którą bardzo chciałbyś mieć?*

Dzieci odpowiadały, że chciałyby mieć psa, kota lub inne zwierzę do hodowli w domu. Potwierdzeniem tych zainteresowań jest zdobycie lub chęć zdobycia sprawności: Doktora Ojboli, Robinsona, Przyrodnika. Badania potwierdziły też stwierdzenie, iż zuchy w wieku 10-12 lat interesują się majsterkowaniem, pracami plastycznymi, muzyką, aktorstwem (sprawności: Majster do wszystkiego, Aktor, Tancerz, Śpiewak, Malarz, Rzeźbiarz, Muzyk, Miłośnik kina). Postęp naukowo-techniczny spowodował, iż u dzieci rozwijają się zainteresowania różnymi dziedzinami wiedzy.

Zuchy chętnie uczestniczą w zajęciach organizowanych przez domy kultury, a szczególnie w takich, w których można grać w gry komputerowe. Wśród książek najczęściej czytanych przez zuchy na pierwszym miejscu są komiksy. Zuchy chcą zdobywać sprawności, bo uważają, że mogą się czegoś nauczyć, że zdobywanie sprawności jest ciekawe. Jednak decyzje o tym, jaką mają zdobywać sprawność pojmują w większości drużyn drużynowi. Najpopularniejsze sprawności to: Aktor,

Łazik, Doktor Ojboli, Śpiewak, Zielarz, Tancerz, Malarz, Muzyk, Mistrz kometki, Mistrz gier i zabaw, Pływak, Podróżnik, Sprzedawca, Kuchcik, Majster do wszystkiego.

Powyższe wyniki badań należy poprzeć pewnymi przesłankami teoretycznymi. Badania wykazały, iż młodszy wiek szkolny charakteryzuje aktywność ruchowa w połączeniu z aktywnością społeczną. Należy zatem odwołać się do rozwoju moralnego jednostki. W postępowaniu moralnym jednostki zachodzą zmiany wraz z wiekiem w sądach i ocenach moralnych oraz w jej reakcjach na własne postępowanie moralne. W rozwoju pojęć moralnych u dzieci i ewolucji w stosowaniu się do reguł postępowania wyróżnia się stadia rozwoju moralnego dziecka.

Na przykład Norman Bull dokonuje podziału na cztery następujące stadia: „*anomie* – kiedy dzieci zwracają uwagę nie na normy zachowania się, lecz na przykrość lub przyjemność, do jakiej prowadzi dane zachowanie się; stadium *heteronomie*, w którym to okresie istnieje już wyraźna świadomość obowiązywania zasad moralnych, ale ich akceptacja odbywa się pod naciskiem autorytetu dorosłych, z równoczesnym rozumieniem społecznych konsekwencji w postaci kar i nagród, jakie łączy się z przekroczeniem tych norm; stadium *socjonome*, gdy normy moralne i ich przestrzeganie uzależnione są od zjawisk w życiu społecznym jednostki: sympatii, liczenia się z opinią środowiska, głównie rówieśniczego, współdziałania na zasadach wzajemności, zabiegania o aprobatę otoczenia; wreszcie najwyższe stadium – *autonomie*, w którym najistotniejszą rolę odgrywa wewnętrzne przekonanie jednostki o słuszności stosowanej zasady i własnego postępowania, niezależnie od opinii innych ludzi lub od sankcji zewnętrznych.”⁷

Dla młodszego wieku szkolnego charakterystyczna jest w pierwszej jego fazie – *heteronomia*, a w drugiej – *socjonomia*. Faza druga polega na szacunku dla reguł wynikających ze wzajemnego porozumienia, poszanowania dla zasady wzajemności oraz brania pod uwagę przy ocenie nie tylko samego czynu, ale i intencji jego sprawcy. Sądy moralne i postawy kształtują się i krystalizują w sytuacjach życia społecznego dziecka. Przechodzenie na wyższy poziom rozwoju moralnego dzieci zależy w dużej mierze od warunków życia dziecka i oddziaływań wychowawczych jakim jest poddawane.

Proces interioryzacji norm moralnych dokonuje się stopniowo i przebiega łącznie z rozwojem uczuć społeczno-moralnych.

Jeśli uświadomieniu moralnych norm zachowania się towarzyszą głębokie przeżycia uczuciowe natury społeczno-moralnej, dziecko przyswaja je chętnie i włącza do działania jako pewne drogowskazy postępowania.⁸

PRZYPISY

- ¹ M. Żebrowska (red.): Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży. Warszawa 1977, s. 172.
- ² L. Wołoszynowa: Rozwój i wychowanie dzieci w młodszym wieku szkolnym. Warszawa 1967, s. 320.
- ³ J. Nuttin: *Tâche, réussite et échec. Théorie de la conduite humaine*. Ed. 1. Louvain 1961. Ed. 2. Paris 1962, PUF, s. 417 i nast.
- ⁴ S. Szuman: Rola działania w rozwoju umysłowym małego dziecka. Wrocław 1955, s. 12.
- ⁵ O. Fietkiewicz (red.): Leksykon harcerstwa. Warszawa 1988, s. 439.
- ⁶ Zbiór instrukcji i regulaminów – Zuchy. Warszawa 1988, s. 16.
- ⁷ A. Gołąb: Przejawy rozwoju moralnego jednostki. W: *Etyka*, pod red. H. Jankowskiego, Warszawa 1973, roz. I., s. 141-142.
- ⁸ M. Żebrowska (red.): Psychologia rozwojowa dzieci i młodzieży. Warszawa 1977, s. 655-656.